

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА І ЙОГО ЕВОЛЮЦІЙНІ ФОРМИ

Єлецьких С. Я.

Розглянуто і проаналізовано існуючі підходи вітчизняних і зарубіжних учених-економістів до трактування суті поняття «механізм управління стійким розвитком»; виявлений взаємозв'язок даного поняття з такими поняттями як: «механізм», «господарський механізм», «господарський механізм управління», «господарський механізм управління розвитком». Визначено місце механізму управління розвитком підприємства в економічному механізмі управління підприємством і його еволюційні форми, розроблено внутрішню структуру механізму управління фінансово стійким розвитком підприємства.

Рассмотренные и проанализированные существующие подходы отечественных и зарубежных ученых-экономистов к трактованию сути понятия «механизм управления стойким развитием»; выявленная взаимосвязь данного понятия с такими понятиями как: «механизм», «хозяйственный механизм», «хозяйственный механизм управления», «хозяйственный механизм управления развитием». Определено место механизма управления развитием предприятия в экономическом механизме управления предприятием и его эволюционные формы, разработаны внутреннюю структуру механизма управления финансово устойчивым развитием предприятия.

Considered the existent going of domestic and foreign scientists-economists is analysed near interpretation сути concepts "mechanism of management steady development"; educed intercommunication of this concept with such concepts as: "mechanism", "economic mechanism", "economic mechanism of management", "economic mechanism of management development". The place mechanism for managing enterprise development in the economic mechanism of enterprise management and its evolutionary form, develop an internal structure of the mechanism of financial management for sustainable development of the company.

Єлецьких С. Я.

д-р екон. наук, доц., зав. каф. «Фінанси» ДДМА
svetlana-eleckih@yandex.ru

ДДМА – Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ.

УДК: 658:330.33.011

Єлецьких С. Я.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА І ЙОГО ЕВОЛЮЦІЙНІ ФОРМИ

Фінансова стійкість є одним з найважливіших елементів фінансового стану підприємства, який забезпечує діяльність підприємства на основі збільшення прибутку, платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. Саме фінансова стійкість є гарантією виживання і розвитку будь-якого підприємства. Фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використанням. Таким чином, розробка механізму управління фінансово стійким розвитком підприємства є досить актуальним і своєчасним питанням для забезпечення сталості та певного рівня конкурентоспроможності підприємства.

Вивченню різних аспектів управління сталим розвитком підприємства (організації) і моделюванню даного процесу присвячені роботи західних (Дж. Касті, Дж. Рути, Л. Хенсі й ін.), російських (А. В. Грачова, Н. Л. Карданської, М. Кастельса і ін.) і вітчизняних (Н. В. Афанасьєва, В. Д. Рогожина й В. І. Рудики, Л. А. Костирко, В. В. Кульбіди, Е. М. Левицького, Л. Г. Мірошник, Е. В. Расвеновой і ін.) учених.

Узагальнюючи результати їх досліджень, відзначимо наступне: розкриття суті поняття «механізм управління фінансово стійким розвитком підприємства» припускає, перш за все, конкретизацію основних положень, що розкривають його зміст без урахування особливостей, обумовлених організаційно-правовою формою господарювання та видом економічної діяльності, а саме: «механізм», «господарський механізм», «господарський механізм управління», «господарський механізм управління розвитком», «механізм управління стійким розвитком». Однак недостатньо розробленим є уточнення суті цього поняття з урахуванням особливостей, властивих підприємствам, які функціонують в умовах кризи [1, 2].

Ціллю статті є визначення місця механізму управління розвитком підприємства в економічному механізмі управління підприємством і його еволюційних форм та розробка внутрішньої структури механізму управління фінансово стійким розвитком підприємства.

Господарський механізм трансформаційної економіки являє собою «... комплекс науково обґрунтованих, спеціально розроблених і законодавчо закріплених державою форм і методів дії на соціально-економічний розвиток суспільства на мікро-, мезо- і макрорівні з метою реалізації інтересів суб'єктів і об'єктів господарювання» [1]. При цьому слід виділяти три функції господарського механізму:

- 1) забезпечення відповідності конкретних господарських форм рівню розвитку продуктивних сил соціально – економічної системи (СЕС);
- 2) забезпечення реалізації інтересів суб'єктів і об'єктів господарювання;
- 3) підтримка економічної політики держави.

А оскільки всі функції знаходяться в єдності та взаємно доповнюють одна одну, то немає необхідності виділяти окремо «механізм використання законів» і «механізм реалізації економічних інтересів», оскільки вони реалізуються безпосередньо у функціях господарського механізму. На нашу думку, господарський механізм ринкової економіки слід розглядати як складну, динамічну систему і, згідно з функціональним підходом, виділяти в його складі зовнішню (організаційну) та внутрішню (сутнісну) структури, а також підсистему критеріїв і індикаторів, за допомогою яких визначається ефективність господарського механізму. (рис. 1).

Рис. 1. Організаційна структура господарського механізму СЕС (розробка автора)

В умовах ринку поняття «господарський механізм» повинне враховувати такі важливі аспекти, як конкуренцію й економічну лібералізацію, тобто атрибути, властиві саме ринковій системі господарювання. [2].

Таким чином, організаційна структура господарського механізму СЕС містить такі елементи: забезпечувальну сферу, що формує принципи господарського механізму; функціональну сферу, що містить три підсистеми – механізм організації економічної діяльності, механізм забезпечення економічної діяльності та механізм управління економічною діяльністю; критерії й індикатори ефективності господарського механізму.

У ринковій економіці вплив господарського механізму на різні аспекти розвитку СЕС виявляється кількісно та якісно. Кількісний вплив господарського механізму визначається сумою економічних ресурсів, що акумулюються та виділяються на різні цілі, а якісно – у способах формування економічних ресурсів, каналах і формах їх руху, умовах виділення. Саме якісні аспекти розвитку господарського механізму обумовлюють його внутрішню структуру, що містить дві підсистеми – ресурсне забезпечення та економічне регулювання (рис. 2).

Необхідно зазначити, що ресурсне забезпечення суб'єктів господарювання у плановій економіці здійснювалося, в основному, за рахунок засобів Державного бюджету, тоді як в ринковій економіці – за рахунок самофінансування (власних фінансових ресурсів юридичних і фізичних осіб), банківського кредитування (виділення грошових коштів на принципах терміновості, платності, поворотності та забезпеченості), акціонування (колективного фінансового забезпечення, мобільної та раціональної форми концентрації та перерозподілу фінансових ресурсів, що забезпечує суспільний контроль за ефективністю використання грошових коштів через вторинні ринки цінних паперів), інвестування (вкладення засобів у різні об'єкти з метою отримання доходу у вигляді дивідендів або соціального ефекту) й оренди (операційної або фінансової).

Рис. 2. Внутрішня структура господарського механізму СЕС (розробка автора)

Аналізуючи діяльність підприємства як основного господарюючого суб'єкта ринкової економіки, Н. В. Афанасьєв, В. Д. Рогожин і В. І. Рудика ототожнюють поняття «господарський механізм» і «господарський механізм управління», розуміючи під ним «... цілісну систему, яка складається зі взаємопов'язаних підсистем: критерії управління й оцінювання персоналу; елементи об'єкта управління, на які здійснюються дії (чинники управління); ресурси і стимули, за допомогою яких здійснюється дія; методи розрахунку й ухвалення управлінських дій» [3]. Вищезгаданими авторами підкреслюється системний характер господарського механізму управління, а також можливість формування стійких конфігурацій (шаблонів) вирішення завдань у процесі стабільного функціонування підприємства та СЕС у цілому.

Ю. Лисенко та П. Єгоров ототожнюють поняття «господарський механізм» і «ринковий механізм функціонування економіки».

При цьому вони стверджують, що «... ринковий механізм функціонування економіки пред'являє нові вимоги до внутрішнього механізму управління підприємством (ВМУП), який повинен розроблятися як для окремих елементів, так і для всього підприємства в цілому, та націлюватися на активізацію людського чинника, гнучкість і пристосовність до зовнішнього оточення, що забезпечує підприємству належну ефективність і конкурентоспроможність» [4].

На їх думку, основою розвитку ВМУП є зміна організації виробництва, праці й управління, а також «пристосування» організаційно-економічного механізму до ринкових умов господарювання.

С. А. Жданова стверджує, що аналіз процесу управління сучасним підприємством як складною та динамічною системою містить такі важливі функції, як цілеполягання, планування, облік, звітність, контроль; управління виробництвом, постачанням, збутом; нормування, диспетчерування, технічне обслуговування; фінансове управління, управління персоналом, управління структурою підприємства, управління внутрішніми комунікаціями та зв'язками з багатьма іншими зовнішніми організаціями. Це дозволяє виділити в рамках загального управління три підсистеми (види) управління: виробнича, організаційна й економічна. У свою чергу, процес економічного управління здійснюється та відбувається шляхом передачі необхідної об'єктивної інформації, що управляє, як від низу до верху, так і зверху вниз через основні структурні елементи існуючого господарського механізму, під яким слід розуміти «... структурну сукупність організації його функціонування, методів здійснення

економічних відносин у процесі господарської діяльності з виробництва та реалізації матеріальної або інформаційної продукції, що випускається, забезпечення послуг, отримання за них виручки, з використання основних і оборотних фондів і капітальних вкладень, підвищення економічної ефективності діяльності підприємства» [5].

Узагальнюючи вищесказане, слід зазначити, що механізм управління розвитком підприємства як СЕС проходить у своєму розвитку три стадії еволюції (набуває три еволюційні форми): механізм адаптації та коректування діяльності підприємства до змін економічного, соціально-демографічного та політичного середовища, а також коливань на світовому, національному, регіональному та галузевому ринках; механізм оновлення, що припускає розширене відтворення на інноваційній основі техніки, технології, організації й управління підприємством; механізм вдосконалення, що передбачає, з одного боку, ліквідацію диспропорцій, що існують на підприємстві, і суперечностей, а з іншої – створення нових диспропорцій і суперечностей як джерел подальшого розвитку. Саме цим механізм управління розвитком відрізняється від механізму управління функціонуванням підприємства (рис. 3).

Рис. 3. Місце механізму управління розвитком підприємства в економічному механізмі управління підприємством і його еволюційні форми (розробка автора)

Основним компонентом механізму управління розвитком підприємства є мета або цільова функція, що містить комплекс цілей, серед яких слід виділяти первинні (системо утворювальні) та вторинні. Саме мету визначає (задає) вектор розвитку підприємства як системи.

Цілі управління розвитком підприємства повинні базуватися на таких принципах:

- 1) досяжності, тобто очікуваний результат розвитку підприємства повинен відповідати реальним і потенційним його можливостям (ресурсним і організаційним);
- 2) несуперечності умовам зовнішнього середовища;
- 3) прогресивності, тобто можливості підтримувати процес стійкого розвитку з урахуванням особливостей стадій життєвого циклу підприємства;
- 4) своєчасності, тобто забезпечувати безперервність процесу розвитку підприємства за рахунок перманентного формування і вибору нової мети після досягнення попередньої;
- 5) інтегрованості, тобто поєднувати в собі інтереси та прагнення різних зацікавлених сторін і підприємства в цілому.

Побудована на цих принципах мета розвитку підприємства формує мету функціонування власне механізму управління його розвитком, яка полягає в створенні адекватного реаліям господарювання комплексу методів, програм і технологій управління розвитком підприємства, що регламентують його поведінку залежно від стадії та фази життєвого циклу.

У складі механізму управління фінансово стійким розвитком підприємства необхідно виділити внутрішню структуру, що визначає суть цього механізму (рис. 4).

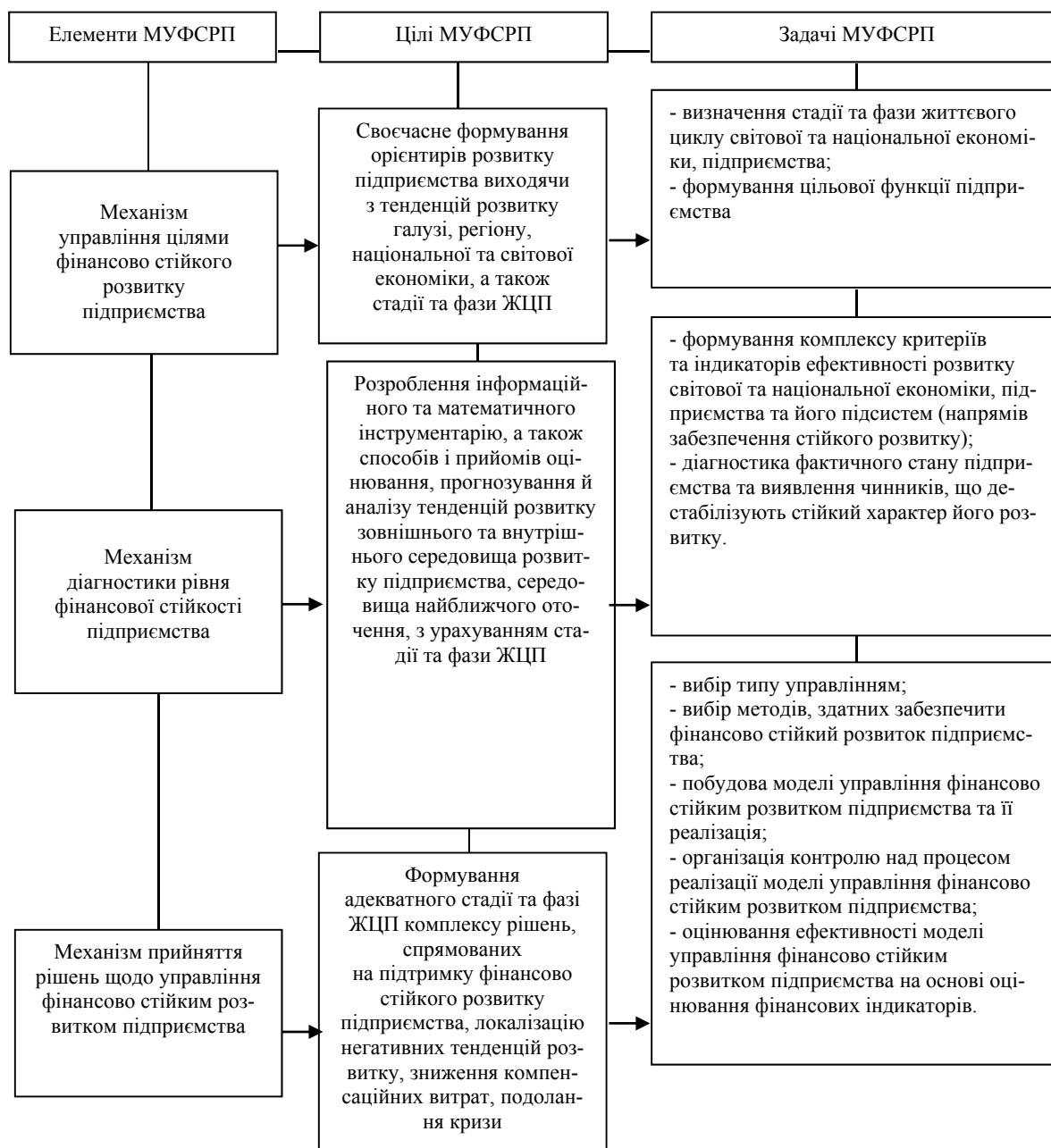

Рис. 4. Внутрішня структура механізму управління фінансово стійким розвитком підприємства (розробка автора)

З вищесказаного виходить, що механізм управління фінансово стійким розвитком підприємства (МУФСРП) відрізняється від механізму управління розвитком підприємства:

– по-перше, характером проектного розвитку – стійкого, згідно з яким система підприємства здатна не тільки сприймати збудливі дії мінливого зовнішнього середовища, але й успішно (ефективно) функціонувати;

– по-друге, цільовою спрямованістю на фінансово стійкий розвиток, згідно з яким кожен господарюючий суб'єкт, акумулюючи фінансові ресурси (джерела формування майна), прагне оптимізувати співвідношення «власні / залучені (позикові)» виходячи з реалій функціонування;

– по-третє, характером управління – параметричне адаптивне управління функціонуванням підприємства з елементами раннього попередження впливу зовнішніх дестабілізуючих чинників.

ВИСНОВКИ

На першому місці у складі внутрішньої структури МУФСРП – цільова функція, яка складається з цілей, визначуваних для кожного з елементів структури. Цілі розвитку підприємства залежать від тенденцій розвитку зовнішнього середовища (світової та національної економіки), середовища найближчого оточення (регіону, галузі), внутрішнього середовища (визначуваного виходячи із стадії та фази життєвого циклу). Найбільш активною складовою цільової функції підприємства є цілі, які формуються внутрішнім середовищем, що буде враховано надалі під час розроблення системи критеріїв й індикаторів ефективності МУФСРП.

У свою чергу, цілі елементів структури МУФСРП конкретизуються за допомогою завдань, відповідно до яких формуються (підбираються) методи, здатні забезпечити (підтримати) фінансово стійкий розвиток підприємства, і будується модель управління. Ефективність розробленої моделі управління фінансово стійким розвитком підприємства залежить від рівня організації контролю над процесом її реалізації, тобто від організаційного супроводу.

Система критеріїв досягнення мети (другого компоненту механізму управління фінансово стійким розвитком підприємства) є певним кількісним спектром (сукупність) одного або декількох показників (індикаторів), що характеризують плановий (прогнозний) вектор його розвитку. Всі показники мають єдину розмірність (грн / грн) й однозначну оцінку в динаміці (повинні збільшуватися), між ними існує тісний взаємозв'язок.

Виходячи з особливостей діяльності підприємств в умовах ринкової економіки, пропонується згрупувати критерії досягнення мети МУФСРП у три блоки:

1) критерії оцінювання показників, що відображають стійкість розвитку зовнішнього середовища (світова та національна економіка) і, відповідно, ефективність адміністративно-управлінської діяльності;

2) критерії оцінювання показників, що відображають стійкість розвитку середовища найближчого оточення (регіон, галузь) і, відповідно, ефективність адміністративно-господарської діяльності;

3) критерії оцінювання показників, що відображають стійкість розвитку внутрішнього середовища функціонування підприємства і, відповідно, ефективність управлінсько-господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ветрова Н. М. Механизм хозяйствования трансформационной экономики: сущность, функции и структура / Н. М. Ветрова, Э. В. Рогатенюк // *Економіка. Менеджмент. Підприємництво: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Випуск 14 (1) – Луганськ : СНУ, 2005. – С. 84–90.*
2. Зиновьев Ф. В. Формирование эффективных механизмов хозяйствования в агропромышленном комплексе Крыма: монография / Ф. В. Зиновьев. – Симферополь : Таврия, 2001. – 260 с.
3. Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия: монография / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудыка. – Х. : Издательский Дом «ИНЖЕК», 2003. – 184 с.
4. Лысенко Ю. Организационно-экономический механизм управления предприятием / Ю. Лысенко, П. Егоров // *Економіка України. – 1997. – № 1. – С. 86–87.*
5. Жданов С. А. Механизмы экономического управления предприятием: учеб. пособ. для вузов / С. А. Жданов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 319 с.
6. Грачев А. В. Финансовая устойчивость предприятия: анализ, оценка и управление: учеб.-практ. пособ. / А. В. Грачев. – М. : Издательство «Дело и Сервис», 2004. – 192 с.
7. Костирко Л. А. Диагностика потенциала финансово-экономической устойчивости предприятия: монография / Л. А. Костирко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Х. : Фактор, 2008. – 336 с.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2015 р.